

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

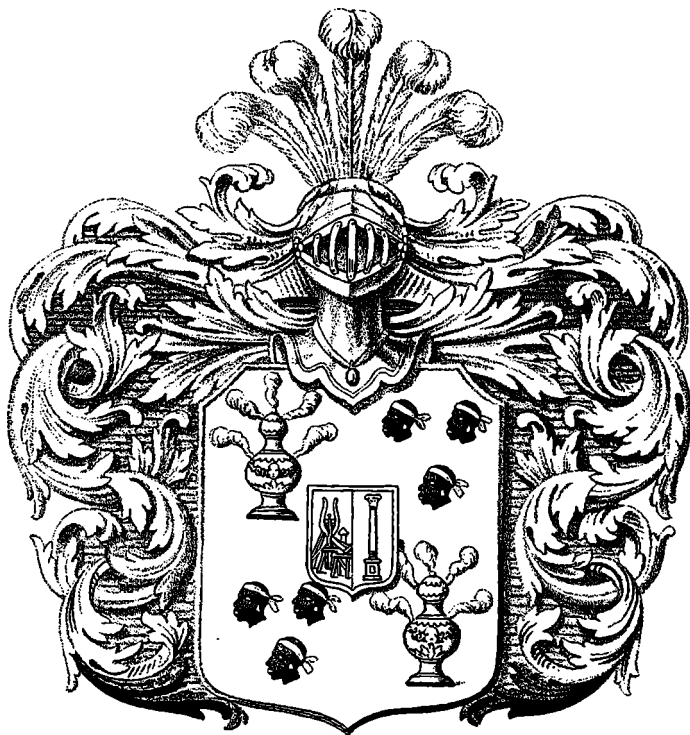
MOGENS STRUNGE

DE THURAH
OG HANS AMAGERBOG
FRA 1758

OM MESTEREN FOR VOR FRELSERS TAARN

LEVIN & MUNKSGAARD
EJNAR MUNKSGAARD
KØBENHAVN 1936

DE THURAH
OG HANS AMAGERBOG
FRA 1758

OM MESTEREN FOR VOR FRELSERS TAARN

AF
MOGENS STRUNGE

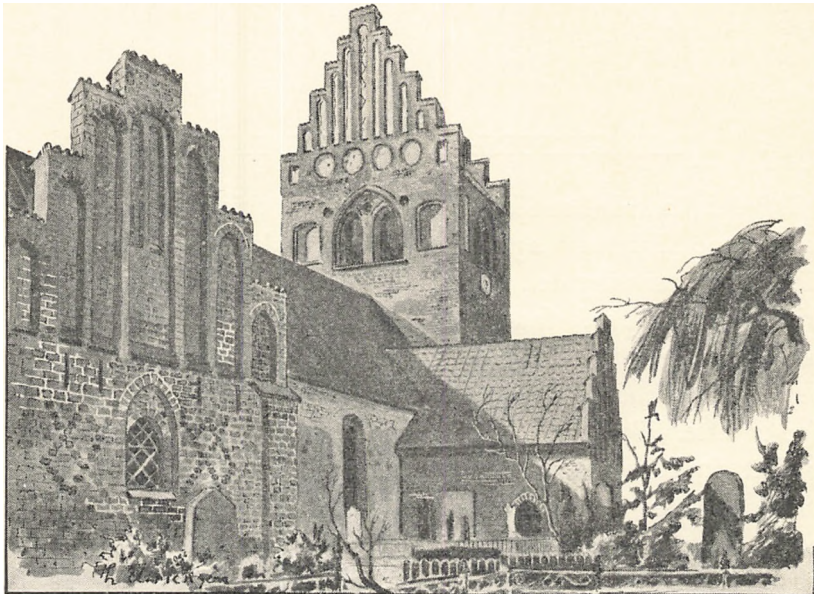

LEVIN & MUNKSGAARD
EJNAR MUNKSGAARD
KØBENHAVN 1936

AMAGERFORFATTEREN DE THURAH.

Østjyden Laurids Lauridsen de Thurah, der dristigt snoede Vor Frelser irgrønne Kirketaarn og saa festligt vandt det gyldne Baand som en Guirlande op omkring det, nøjedes ikke med een Haandtering. Han var Arkitekt, og han var Forfatter. Men han slap bravt fra begge Dele. Naar han var færdig med sit egentlige Arbejde ved de kongelige Slotte og andre fremragende Bygninger, fornøjede han sig selv og mange samtidige og eftertidige ved i Fritiden at udarbejde sine mange »Beskrivelser«. Det skylder vi ham Tak for nu de mange Aar efter. Jo ældre hans Taarne, Slotte og Beskrivelser bliver, desto værdifuldere er de, selv om hans litterære Virksomhed ikke er nær saa arkitektonisk fuldkommen som de Bygningsmonumenter, han skabte. Visse Linier gaar igen i hans Arkitektur, og det er morsomt at lægge Mærke til, hvordan han gentager samme Vendinger i sine forskellige Bøger: »Omstændelig og Tilforladelig Beskrivelse over den i Øster-Søen liggende navnkundige Øe Bornholm og den ei langt derfra anlagte Fæstning Christiansøe« — København 1756 — og: »Omstændelig og Tilforladelig Beskrivelse af Øen Samsøe og de der under liggende smaae Øer« — København 1758. Hans Bogtitler udmærker sig ikke ved deres Korthed, hvilket ogsaa tydeligt ses af hans her gengivne Amagerbog. Omstændelighed og Tilforladelighed er jyske Dyder. Hans Københavnerbog hedder: »Hafnia hodierna Eller Udførlig Beskrivelse om den Kongelige Residentz- og Hoved-Stad Kiøbenhavn, med en Forklaring om alle de Merkværdigheder, som denne store Stad nu omstunder indbefatter«, enten de høre til Bygningskunsten eller til andre Videnskaber og Indretninger — Kiøbenhavn 1748 — (tillige fransk og tysk Bogtitel, ligesom hele Bogens Tekst gives i de tre Sprog — trespaltet, — de Thurah er saa moderne og grundig som Op-slagene i Statsbanekupeerne). Disse omstændelige Beskrivelser med de

omstændelige Titler faldt godt i Traad med Datidens Smag. Og i deres fra vor Facon saa forskellige Dragter er de et udmærket og interessant Udtryk for vore Forfædres Personligheder et Par Aarhundreder tilbage.

Taarnby Kirke, som Thurahslægten har Tilknytning til.

Hafnia hodierna (det er udlagt: »København i Dag«) er en gemytlig Bog at læse, og Københavnerne med kulturelle Forudsætninger kunde gøre sig selv en Glæde ved at stifte Bekendtskab med de omtalte »Merkværdigheder«. Bliver det mig muligt, vil jeg bringe Bogen i Uddrag. Den indeholder 110 dejlige Kobbere. Der ventes kun paa tilforladeligt Rygstød.

Det er dog især ved det imponerende Værk, der nu skal omtales, han kom til at spille sin litterære Rolle. Titlen kan afkortes saaledes: »Den Danske Vitruvius Indeholder Grundtegninger, Opstalter, og Gienemsnitte af de merkværdigste Bygninger i Kongeriget Danmark, samt de Kongelige Tydske Provintzer« — Kbh. 1746—49, 2 kæmpestore Bind. Første Bind har 122 Tavler over skønne Bygninger m. m. Universitetsbibliotekets Bind begynder med et indsat Hyldningsdigt til de Thurah med følgende stærkt forkortede Titel: »Den Danske Byg-

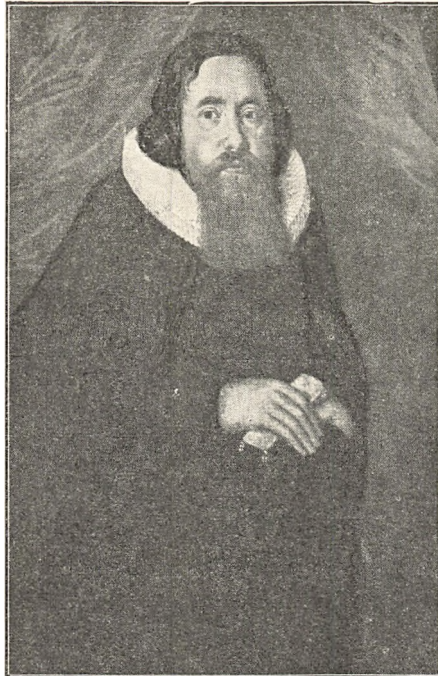
nings-Konst — Fæderne = Landet til Ære, Med ikke mindre Flid end Bekostning — Det Kostbare Verk Over Dannemarks, Fyrstendømmenes og Grævskabernes Prægtige Slotte og Fornemste Publique Bygninger, Under Titul af Den Danske Vitruvius, For hvilket Ypperlige og Rare Arbejde Offereres Til Vel-fortient Taksigelse paa Publici Vegne Efterfølgende Poetiske Tanker af Den Høy-Ædle og Velbaarne Herres allerydmygste Tiener Jacob Graae, Philosoph, Baccalaureus et Coll. Med. Alumnus.« Andet Bind bringer 161 Tavler, omfattende de kongelige Slotte o. lign. Foruden Værkets værdifulde Tekst har vi her faaet i Arv efter ham 283 herlige kobberstukne Blade, der gengiver Danmarks fornemste Bygninger paa Christian VI's (1730—46) og Frederik V's Tid (1746—66). Havde han kunnet skaffe de fornødne Midler, vilde han have fortsat sine illustrerede Beskrivelser og fuldstændiggjort sin stort anlagte Danmarksbeskrivelse. Han fik udarbejdet Teksten og samlet Tavlerne til tredie Bind. Dette findes i gl. kgl. Saml. En tysk Tekst skal have været til en Gang; men den er desværre borte. Hvis Staten eller Rigmænd havde sat ham i Stand til at fuldføre dette Kæmpearbejde, vilde saadanne Samlinger nu have været af uerstattelig Værdi. Selv magtede han ikke de mange projekterede Bind. Hans egne økonomiske Forhold var ikke gode, da han jo havde andet at tænke paa end at samle Penge. De to nævnte Konger hjalp ham, — ellers saa vidt vides ingen. Derfor skylder vi de to Konger Tak. For en Del af Vitruvius vilde jeg gerne sige Tabu, da jeg haaber snart at kunne bringe den i Udvalg. Vitruvius betyder et Pragtværk med Afbildninger af monumentale Bygninger. Dette Fællesnavn kommer af Egennavnet Vitruvius Pollio, en romersk Arkitekt og Ingeniør, der var med Cæsar i Gallien under de berømte Krige godt et halvt Hundrede Aar før Kristi Fødsel. Vitruvius forfattede et stort Skrift: »De architectura«, 10 Bøger, hvor han giver Regler for Bygningskunst, Bygning af Vandleddinger, Krigsmaskiner og meget andet. Hans Kilder naar helt tilbage til den græske Oldtid. Ved Studiet af Oldtidens Arkitektur og Ingeniørvidenskab er Værket en vigtig Kilde. De Thurah har opkaldt sit Hovedværk efter denne Oldtidens fremragende Arkitekt og Ingeniør.

Endelig maa nævnes, at de Thurah efterlod sig i Haandskrift: *exercices de geometrie* — 1727. Gabriel Linde meddelte en Del af de Thurahs Efterladenskaber til Pontoppidans Danske Atlas.

Slægtstave for de Thurah-Slækten.

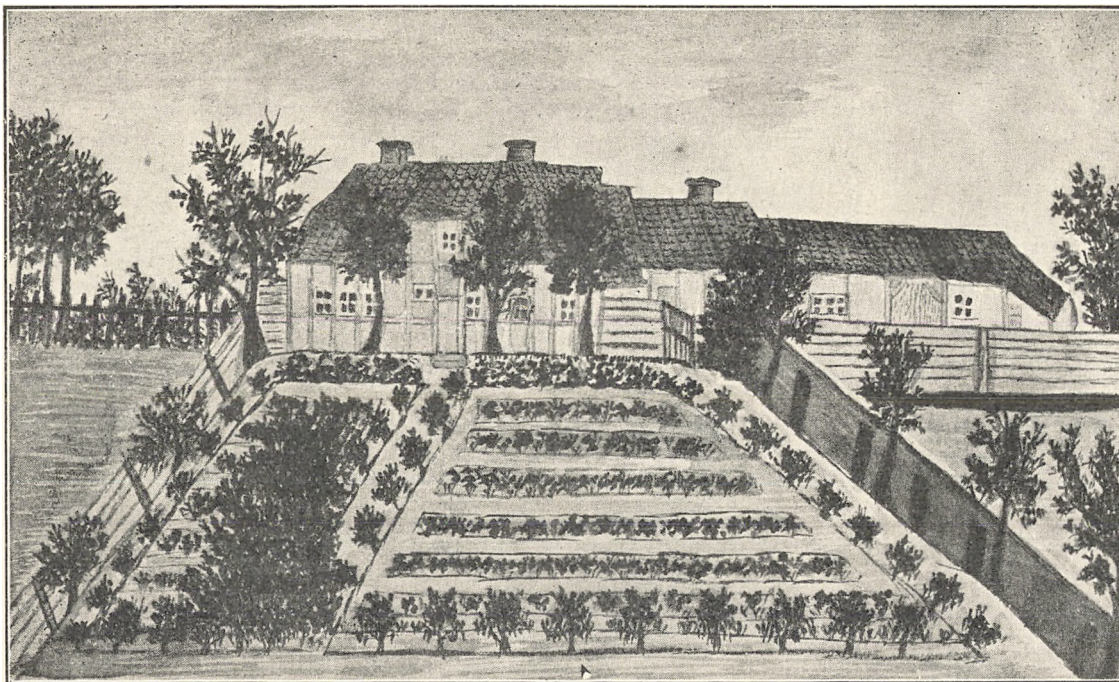
Dette var Forfatteren de Thurah. Nu vil vi se paa Bispesønnen de Thurahs mere private Forhold. Han var tredieældste Søn af Forfatteren Biskop Laurids Thura. Slægtsnavnet Thurah stammer fra Laurentius

Provst L. M. Widsted, hvis Søn var Degn i Taarnby.

Petri eller Petræus Schelschorensis, en lærd Filolog fra Skelskøregnen. Petrus, Klippe, hedder paa Kaldæisk Thura. Denne Filolog var Søn af Lægen Peder Lauridsen Holst i Skelskør. Drengen studerede ved Skelskør Latinskole, senere i Slagelse, hvorfra Vejen gik til København og udenlandske Universiteter sammen med Christoffer Herlufsen, en Søn af Herluf Eriksen til Fuglebjerggaard, der faldt i Trediveaarskrigen. Om denne Filolog (i østerlandske og græsk Sprog) — Slægten Thurahs Stamfader — læses i Hjorts Bog.

Vor Forfatter kom til Verden i Aarhus den 4. Marts 1706, og to Dage gammel blev han den 6. Marts døbt i Aarhus. Til Slægts-Fornavnet Laurits knytter sig følgende gamle Beretning: En Forfader, Magister L. M. Vedsted, fødtes i Vendsyssel i Maj 1614 som Søn af Bønderfol-

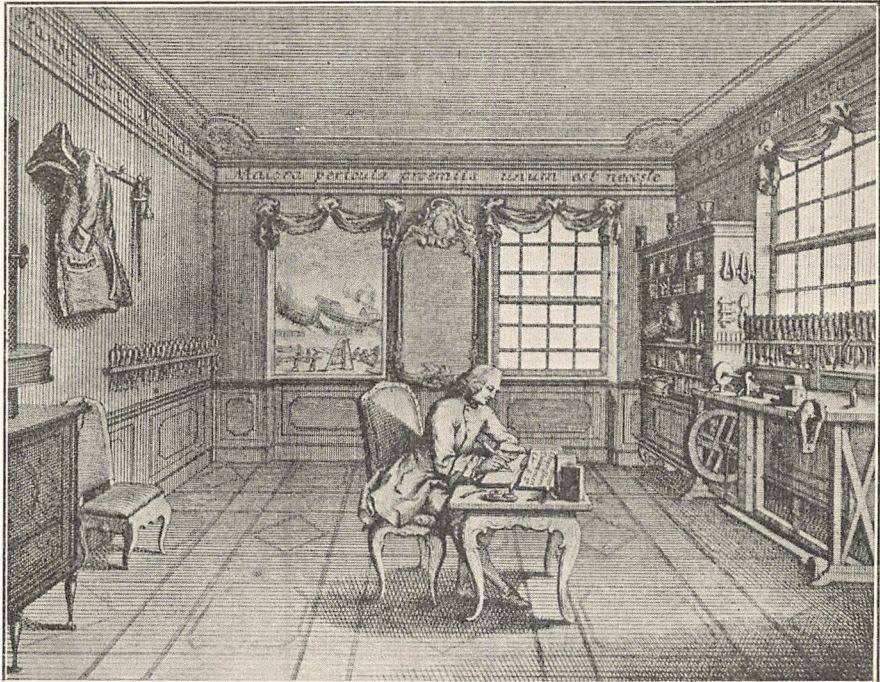
Sct. Cathrine Præstegaard i Ribe paa de Thurahs Tid. En Barnetegning af Chr. Henrik, en Søn af Broderen Albert, der var Præst i Lejrskov — Stamfader til hele den nulevende Thurahslægt.

kene Morten Ibsen og Karen Jens-Datter. Da Sognepræsten dér paa Stedet, Hr. Laurits Justesen, døde mellem Barnets Fødsel og Daab, blev han efter samme opnævnt, hvilket siden blev Aarsag til, at hans Forældre, frem for hans Brødre, holdt ham til den latinske Skole. (Hjort).

Laurits Thurahs Fader blev siden Biskop i Ribe, og her kom Kong Frederik IV (de 240 Rytterskolars og Hans Egedes Konge) i Aaret 1718 paa Besøg nogle Dage. Bispesønnerne fik Lejlighed til at hilse paa Kongen, der, da han saa de friske, raske Dreng, udbød: Die konnen gut zu Soldaten sein — de kunde egne sig godt til at blive Soldater. Hertil svarede Drengenes Morbroder Johan Albrecht de With, Stiftamtmand i Viborg, og som stod lige ved, at den ældste var bestemt til den gejstlige Stand; Kongen sagde hertil, at han virkelig ogsaa saa mere gejstlig ud end Brødrene. Men de to yngres Navne opnoterede Majestæten paa sin Skrivetavle. Da saa Biskoppen lidt efter kaldtes til Audiens, udbød Kongen: »Hr. Biskop, vi haver berøvet ham hans tvende Sønner.« Hertil svarede Biskoppen, der intet havde faaet at vide om det forefaldne, at hans smaa Dreng »ei kunne være i bedre Hænder end i Kongens.« Kongen respekterede Familiens Ønske om, at den ældste Dreng skulde i Kirkens Tjeneste, men han havde fattet en saadan Kærlighed til Ribebispens opvakte Sønner, at de to yngste i Krigsaaret 1719 efter Kongens Ønske rejste til Kadetkorpset i København. Den ældste, Albert, Litteraturhistoriker og Præst, giftede sig med en Datter af Taarnbypræsten Mathias Anchersen, senere Biskop i Ribe. Det er hans Efterkommere, der har ført Navnet Thurah frem til vore Dage, mens de to andre Linier er uddøde. Biskop Anchersens Ligsten findes i Taarnby Kirkes Kor, og hans Navn ses paa een af Kirkens Lysekroner, som han har skænket. Brorson († 1764) blev Biskop efter ham. Vi vender nu tilbage til Anchersens Formand paa Ribe Bispestol, den gamle Thurah.

Det er kønt at læse om, hvordan den kære Biskop ømmede sig ved at sende Drengene af Sted til Kongen. Han syntes, de var for smaa. Kongen spurgte ved Lejlighed Drengenes Morbror fra Viborg om, hvorfor Biskoppen tøvede. Stiftamtmanden svarede, at det var Alderen, det kneb med. Men Kongen syntes, de skulde komme snart. »Da jeg saa dem sidst, vare de baade store og gamle nok, og vare vel siden den Tid ei hverken blivne mindre eller yngre.« Da Biskoppen hørte disse Konge-

ord, sendte han, skønt det var under den store nordiske Krig, uopholdeligt Sønerne over til Kongen, der tog sig saadan af dem, at Faderen intet fik at fortryde. Her maa vi nøjes med at interessere os for den

Diderik de Thurah i sit Arbejdsværelse.

senere Amagerhistoriker. Den unge Mands Drøm var at blive Bygmester; men han havde en lang Vej frem til sit Maal. I 1725 blev han ansat som Sekondløjtnant ved det holstenske Fortifikationskorps, og han fik nu Station i Rensborg, hvor han især studerede den tysktalende, men dengang endnu delvis dansksindede Landsdels Bygningskunst.

En kort Tid saa det ud, som han kunde være bleven Ingeniør i Stedet for Arkitekt. Han konstruerede en Model til en Hængebro over en stærk Strøm, hvor det var vanskeligt at anbringe Piller. Der var saa meget nyt og godt i den unge Mands Forslag, at han blev kaldt til Kongen, hvem sagkyndige havde henvendt sig til angaaende det interessante Eksperiment. Efter et Taffel maatte Thurah selv forevise og forklare Kongen Modellen. Kongen blev saa optaget af Sagen, at han tilbød

ham fast Stilling ved Genopførelsen af store, civile Bygninger efter den sørgeligt store Brand i 1728. Men Thurah vilde endelig ud at se andre Lande, hvilket Kongen hjalp ham til paa følgende Maade.

Som Tak for Modellen og nogle Tegninger af Rensborgs Fæstning, Kirker og gamle Huse skænkede Kongen ham Rejsepenge til en Studierejse i Udlandet.

Den 23. April forlod han og Vennen fra Fuglebjerggaard Staden, rejste rundt hos Slægt og Venner og kom til Ribe, hvor Thurah modtog sin kære gamle Faders Velsignelse og Formaninger og et haandskrevet Skrift af en from Moder, Jørgen Urnes Enke, Margrethe Marsvin. Hun havde skrevet det til sine Børn, da de i 1646 rejste udenlands. Tillige fik han Biskop Baggers Regler for unge Rejsende (1640). Saa gik Turen over Rensborg, Itzehoe og Blankenese til Hamborg, over Elben gennem Buxtehude, Bremen til Oldenburg, Minden, Pymont og Høxter til Kassel, den By, han følte sig mest tiltrukken af, skønt han grundigt og flittigt studerede i en lang Række tyske Byer. Fra den Tid skal der være Familieskab at spore i flere af hans Bygninger heroppe og gamle Bygninger i Kassel. En anden maa undersøge dette interessante Spørgsmaal.

Med denne Studierejse havde han naaet eet af sine Ønskers Maal. Efter Hjemkomsten gjorde Kongen ham i 1733 til Hofbygmester for Sjælland og Lolland-Falster og Ingeniørkaptain; i 1736 blev han Oberstløjtnant, derpaa Oberst og ved sin Afsked Generalmajor. I 1754 blev han Generalbygmester. Den 14. Oktober 1740 adlede Kong Christian VI ham, og herefter førte han med Majestæten Tilladelse sit adelige Navn med »de« og Vaaben: »et fiirdeelt Skiold, med et deelt Hierte-skiold, i hvis første Feldt, som er blaat, et Guld Skib i Bygning, hvorpaa Spanterne ere begyndte at reises, i andet Feldt, som er rødt, en Guld Corintisk Pille paa sin Fod. Det større Skiolds første og fierde Feldt blaat, hvori et Guld Røgelse Kar, af hvilket Røgen øverst paa tre og i Midten paa to Stæder opstiger, andet og tredie Feldt Sølv, hvori tre til høire vendte Morningshoveder, omgivne med Sølvbaand, og Perler i Ørene. Paa Hielmen fem Plumager, den mitterste blaa, de næst ved Sølv og de yderste røde.« Jeg har medtaget denne gamle Beskrivelse af de Thurahs Vaaben (se Slutningsvignetten), for at skildre, med hvilken Farvesans og kunstnerisk Forstand disse gamle symbolske Vaaben blev komponeret. (Baade den gamle Vaabenbeskrivelse og Adelsdiplomet er

medtaget, da de ikke er ganske enige). At saadanne Kunstværker bør bevares og fredes med Omhu, er en Selvfølge, og at man i en Skildring af de Thurah bør give hans Vaaben en god Plads, er jeg ikke i Tvivl om, da han afgjort selv har sat denne Udmærkelse meget højt; den

Kommandør Christian de Thurah, hvis Far giftede sig med Præstedatteren Cathrine Anchersen fra Taarnby.

betød en Opmuntring for ham selv, og den aabnede Døre for ham ind til dem, der havde Magt til at hjælpe ham i Kunstens Tjeneste.

Her skal tilføjes, at nogle andre af de for Amager betydende Vaaben om kort Tid vil kunne ses gengivne i Taarnby Kirke, hvor de sikkert i de kommende Slægter vil blive bevarede med forstandig Skaansomhed. Lige siden 1629 har vor Kirke gemt saadanne Kunstskatte (Vaabnene paa Prædikestolens Lydhimmel), og helt fra Reformations-tiden stammer de udskaarne kongelige Vaaben, nogle af Kirkens Stolegavle er prydede med. Jeg foreslaar Skolebørn at tegne de opgivne Vaaben af og farvelægge dem efter Opgivelserne, da sligt udvikler Form- og Farvesansen.

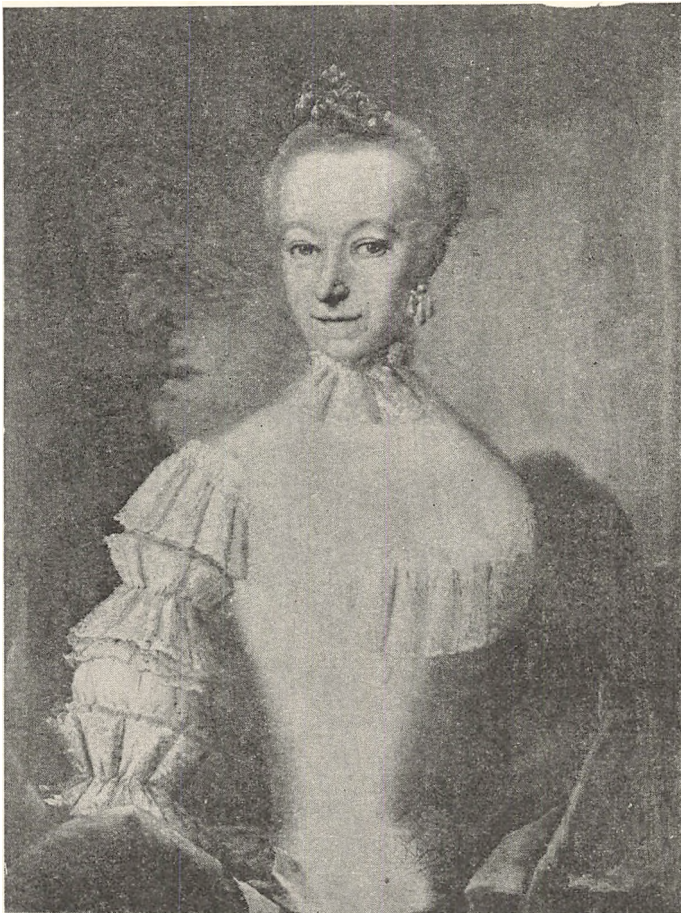
Vor hæderkronede Amagerforfatter, hvis Arbejder skulde faa en saa stor lokalhistorisk Betydning for vor minderige lille Øs Historie, fik trods sin travle og mangesidige Virksomhed ogsaa Tid til at tilegne sig

Kaptajn Albert de Thurah. Faldt 1801.
(Kommandørens Søn.)

Hjemlivets Rigdomme. De Thurah forstod sig paa mange Ting. Han var ikke blot Arkitekt og Forfatter, men ogsaa Husfader. Han vilde ikke have kaldt det klogt frivilligt at bedrage sig selv for det, der kan være mere værd end skønne Taarne og omstændelige og tilforladelige Beskrivelser. Den 19. Oktober 1740 ægtede han den adelige Jomfru Anna Rosenørn til Meilgaard og Katholm. Hendes Fader var Generalmajor. Efter 8 Aars Ægteskab døde hun den 23. Januar 1748. Saa var han ene til den 16. Januar 1750, hvilken Dag han holdt Bryllup med Enken efter Johan Henrik Rantzau til Børglumkloster. Hendes Ungpigenavn var Christiane Marie de Kiærskiold. Med hende blev han Herre til det imponerende Børglumkloster. Hun overlevede ham faa Maaneder, idet hun døde den 25. Marts 1760, mens han var afgaaet ved Døden Natten mellem 5. og 6. September 1759 i sin Alders 53de Aar — et Aar efter Trykningen af den Amagerbog, som her bringes Udvalg. I sit forholds-

vis korte Menneskeliv naaede han meget baade for sig selv og for os andre. Skæbnen skænkede ham »Prinsessen og det halve Kongerige«.

Fru de Thurah, født Rosenørn.

Bortset fra Pengene blev han rig. I sit første Ægteskab fik han 5 Børn, hvoraf de 4 døde som unge. De blev ikke den eneste Frugt af hans, trods megen Sorg, lykkelige og rige Liv. Holbergs Ord: *liberi et libri* — Børn og Bøger — kunde han gøre til sit. Og han kunde have tilføjet: og Arkitektur. Hans Navn staar gyldent i Eftermælet, end om han ikke yndede selv at skrive det; han skal ikke have Tak for den utidige Beskedenhed at unglade at sætte sit Navn paa nogle af sine

Bøger, da en saadan Taktik er generende for kommende Slægter. Iøvrigt er vi taknemmelige for, saa frejdigt og vidt han spændte; det var næppe for frejdigt eller for vidt. Jeg skildrede først Forfatteren de Thurah og

Skibsbyggeren, der blev adlet sammen med sin Broder Arkitekten.

det, han har skrevet, for at man derpaa kunde interessere sig for Mandens Livsskæbne, der derefter blev beskrevet.

Tilbage er nu kun at omtale, hvilke Bygningsmonumenter der staar som Minder om de Thurahs særprægede Personlighed og ejendommelige Byggevirksomhed, den Del af hans Tilværelse, der ganske vist har mindst Forbindelse med Forstaaelsen af hans Amagerbog. Men morsomt nok er han knyttet hertil baade som Arkitekt og som Forfatter.

Arkitekten de Thurah har været med til at tegne nogle af de vigtigste Linier i vor Hovedstads Silhouet. Forsvandt Vor Frelzers Taarn,

Rundetaarn, Marmorkirken og blot meget faa lige saa vigtige Streger i Byens Fremtoning, vilde København ikke være sig selv. Af de nævnte karakteristiske Kendetegn for vor Stad har de Thura jo kun Æren af det ene; men dette er til Gengæld noget af det mest verdenskendte, vi ejer og har. For os paa Amager har Vor Frelzers Taarn særlig Interesse, idet det virker som en livlig daglig Hilsen til os og en Amagerhilsen til Hovedstaden. Christianshavn er Amagers Nordende. Vor Ø blev beriget med de Thurahs skønneste og mest originale Livsværk, og i Tilgift gav han Amager en Bog. Derfor skal hans Minde her genoplives.

De Thurah har spillet en betydelig Rolle som Bygmester, og dansk Bygningskunst staar i en ikke ringe Taknemmelighedsgæld til ham. Hans Hovedvirksomhed hører til under den pietistiske Kong Christian VI (1730—46), hvis meget byggelystne Dronning Sofie Magdalene betroede ham den Opgave at opføre det nu forsvundne Hørsholm Slot. Noget af det nedbrudte Slots Materiale skal findes her i Taarnby Præstegaard, (jfr. Traps Danmark m. fl.), og Døre, Karme, Laase, Beslag o. s. v., som vi har arvet efter Slottet, er Seværdigheder, der har med hans Navn at gøre. De Thurah forestod endvidere sammen med andre Christiansborgs Fuldendelse og indre Udsmykning. I 1733 byggede han det kongelige Palæ i Roskilde, (nu Bispegaard, her laa den gamle, katolske Bispegaard), endvidere opførte han det kongelige Jagtslot Eremitagen i Dyrehaven, den hvide Fløj paa Vallø, det senere nedskudte Spir paa Frue Kirke i København, færdigt 1744. Under den glade Kong Frederik V (1746—66, — Kongen, der var til Amagerbryllup i Taarnby Kirke i 1748, jfr. Mindetavlen i Kirken og min Afhandling herom), rejste han det omtalte Vor Frelzers Taarn, fuldført 1752, de fire Pavilloner ved Frederiks Hospital (nu Kunstindustrimuseum) og den gamle Fødselsstiftelse i Amaliegade, som han byggede for egen Regning til Udlejning. Han har tillige Andel i adskillige danske Slotte og andre fremragende Bygninger — bl. a. udførte han store Restaureringsarbejder.

De Thurah røber, at han fik meget af sin Uddannelse i Tyskland, hvilket Lands Bygningskunst sammen med italiensk Barok har sat sit Præg paa hans Stil. Hans Studierejser i Tyskland ligger før den franske Rokokos Blomstringstid, der netop dengang var ved at begynde.

Saa véd vi, hvem Amagerforfatteren de Thurah er, og hvem der

byggede vor Øs højeste og — sammen med Taarnby Kirketaarn — skønneste Taarn, bygget paa det oprindelige Taarnby Sogns Grund. Hermed følger saa nogle udvalgte Sider af hans 68 Sider store Bog, der iøvrigt i Enkelthederne vil blive nærmere forklaret sammen med andre gamle Amagerbøger i et følgende Afsnit: Hollændere under Dannebrog. Jeg beder som sædvanligt Amagere og andre give mig Oplysninger, de sidder inde med vedrørende det her meddelte — jeg tænker især paa Faksimilesiderne. Særlig taknemlig er jeg for skriftlige Meddelelser, da saadanne ofte har været mig til megen Hjælp. Forfatteren F. Hjort har godhedsfuldt laant mig de fleste af de her gengivne Billeder, hvorfor jeg bringer min Tak.

De Thurah fik sin sidste Station i Hovedlandet, hvor han havde startet. Den, der gæster Thurahs sidste Hjemsted, Børglum Kloster, maa huske, at de Thurah har Æren af at have foretaget den gamle Klosterkirkes Hovedforskønnelse og Reparation. Han skrev om Bornholm, Amager og Samsø, og han byggede især i København, men hans Hvilested er ikke her. En Linie gennem de tre Øer peger op imod hans Grav i Børglum, hvor denne Danmarks gode, trofaste og dygtige Søn hviler. Et Marmorepitafium deroppe fortæller om ham, hvis Hoveds og Hænders Gerning vi dagligt ser paa, og hvis Bog om vor Hjemstavn er et litterært og historisk Monument, vel værd at frede. Som et morsomt Eksempel paa Datidens knudrede Sprog, lange Sætningskæder og Omstændelighed bringes her efter Hjort Teksten til Slægten de Thurahs Adels-Diplom.

Laurits de Thurahs Produktion er een af de Amagerkilder, der maa regnes med, naar Øens Kulturhistorie skal skildres. Jeg har benyttet hans Værker ved mange af mine Avisartikler og Foredrag, og det er mig en Glæde, om man gennem dette Hefte kan danne sig et Indtryk af hans Skikkelse og Indsats i det lille hollandsk-danske Amagerfolks Liv og Mindeverden. Stofmængde og Pladshensyn har nødvendiggjort staccato Stil.

Amager har mere Grund end nogen anden Del af vort Land til at holde de Thurahs Navn i Ære. Et Billede af Øens ældste Symbol — Taarnby Kirke — er taget med. Intet kan som den repræsentere de gamle Dages Amager. Og en af Slægtens Stammødre var fra Taarnby Præstegaard.

Stempel 1740
Hundrede Rigsdaler

VII CHRISTIAN DEN SJETTE, af Guds Naade Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmersken, Greve udi Oldenburg og Delmenhorst.

Gjøre alle Vitterligt: at Vi udi Allernaadigst henseende til den gode og tro Tieneste, som Os Elskelige *D i d e r i c h T h u r a h*, Vores Commandeur-Capitain til Søes, samt Fabriqve-Mester ved Vores Flode, og *L a u r i t z T h u r a h*, Vores Oberst-Lieutenant af Fortificationen, Ingenieur-Capitaine ved det Holsteenske Fortifications-Corps, samt Vores Hof-Bygmester i Sieland, Falster og Lolland, Os hidindtil Allerunderdanigst beviist have og endnu herefter agte at gjøre, til et sær Kongelig Naades Kiende-Tegn, have Skienket, ligesom Vi og ved dette Vort Aabet Brev Allernaadigst Skienke og Benaade Dennem samt Deris rette Egte Livs Arvinger og Deris Afkom af Mand- og Qvinde-Kiøn, med saadan *Skiold-Hi elm* og *V a a b e n*, som efterfølger: Skioldet er deelt udi Fiire Qvarterer; I den øveste første Deel som er Blaa viiser sig et Røgelse-Kar af Guld af hvis Spitze, Røgen paa Trende steder opstiger, og af de to middelste Deel ligeledes ved begge Sider udgaar; I det andet Qvarter som er af Sølf, staar Trende Morian-Hoveder, satte i en Triangel saaledes, at de Tvende ere jevnside, og det Tredie mit under de Tvende, med hvide Bind omvundne, af hvilke hvide Bind Tvende korte Ender udstaar, saaog Tvende langagtige ægte Perler til Øre-Geheng. Det første Qvarter i den nederste Deel, er ligesom det andet Qvarter i den øverste Deel, og det andet og sidste Qvarter i forskrevne nederste Deel er ligesom det første Qvarter i forbemelte øverste Deel. Midt udi det Store Skiold er sat et lidet Hierte-Skiold, som er deelt i Tvende liige Deelee, fra det Øverste til det Nederste; Paa den høyre Side staar Et Skib, som er i Bygning, og hvorpaa Spanterne ere begyndt at reyses af Guld i Blaafeldt; Paa den Venstre Side staar en Corinthisk Columna paa sit Postement, ligeledes af Guld i Rødt Feldt. Ovenpaa det Store Skiold er sadt en fri aaben offentlig Adelig Tourner-Hi elm, midt for staaende, og med Fem Traller oplukt, hvoraf opstaar Fem Struds-Fedre i en Plumage, af hvilke de Tvende ved Høyre og Venstre Side ere Røde, de Tvende dernest vedstaaende er Hvide, og den

midterste Blaa; Ligesom det herhos udi dette Vores aabet Brev med sine rette Farver afmale findes.*). Saa at De, Deres rette Egte-Børn og Afkom af Mand og Qvinde-Kiøn maa og skulle til Evig Tiid være rette Banner, Tourner og Riddermessige Adels-Folk, og paa alle Stæder udi Kristlige og Verdslige Handlinger og Forretninger derfor agtes, erkien-des, holdes, æres, kaldes og skrives, og derhos nyde og have, alle de Benaadinger, Værdigheder, Fordeele, Friheder, Tituler, Ret og Rettig-heder, Beneficier, Herligheder og alt andet udi Qrist- og Verdslige Hand-linger, ligesom andre Vore Arve-Riger og Landes rette Baarne og ind-fødde Tourner og Riddermæssige Adelsmænd nyde og have udi alle Adelige Forretninger, inden og uden Retten, aldeelis intet undtagen i nogen maade, ved hvad Navn det nævnes kand; Men maa og skulle ovenskrevne Skiold, Hielm og Vaaben bruge og føre udi alle Ærlige, Redelige, Adelige og Ridderlige Actioner til alle Tiider, saaog udi alle Tilfælde og paa alle Stæder effter Egen Villie og velbehag, og saasom De det til Deris Ære eller anden Leilighed fornøden eragte kand, ligesom andre Vores Arve Rigers og Landes, rette Baarne og indfødde Tourner og Riddermæssige Adels-Folk Deris Skiold, Hielm og Vaaben føre og bruge u-behindret og u-forkrenket i alle maader, hvorved Vi og saavel som Vore Kongelige Arve-Successorer og Efterkommere i Regie-ringen bemeldte Tvende Brødre Commandeur Capitain Diderich Thurah, og Oberst-Lieutenant Lauritz Thurah saavelsom alle Deris Egte Afkom af Mand og Qvinde-Kiøn som forskrevet staar beskytte og handthæve ville, saa at De u-forkrenket skulle nyde alle de Fordeele, Benaadinger, Friheder, Privilegier, Digniteter, Ret og Rettigheder, som andre Vore indfødde Danske Adel med benaadede ere. Thi byde og befale Vi her-med alvorligen, alle og enhver, Vore og Vore Arve Rigers og Landes Høye og Nedrige Betiente og Undersaatter af hvad Stand og Condition de ere at de meerbelte Diderich Thurah og Lauritz Thurah, saavel-som Deris Egte Livs Arvinger og Deris Egte Descendenter af Mand og Qvinde-Kiøn til Evig Tiid som forskrevet staar ansee, antage og tillade saaog ære, agte og holde for rette Danske Herremænd og Adels-Folk, lige med andre Danske Tourner og Riddermæssige Adels-Folk. Forby-dendes alle og enhver herimod, eftersom forskrevet staar, at hinder eller

*) Se de Thurahs Vaaben.

udi nogen maade forfang at gjøre, under Vores og Vores Kongelig Arve Successorer i Regieringen Deris Hyldest og Naade. Givet paa Vort Slot Friderichsborg den Fiortende Octobris, Aar Christi Et Tusinde Syv Hundrede og Fyrgetiuge, saa og Vores Kongelig Regierings Aar det Elefte.

Under Vores Kongelige Haand og Signet

Christian R

 Holstein.

Skibet i Vaabenet hentyder til Diderik, der fik afgørende Betydning for Flaadens Opkomst, — han var førende i sin Tids Skibsbyggeri. Søjlen minder om Arkitekten Laurits. Røgelsekarrene hentyder vel til Slægtens mange Geistlige. Desuden indeholder Vaabenet Dele af Slægten de Withs Vaaben. De tre Drenges Moder var født de With, fra hvilken Slægt Morianhovederne stammer. Mor — Morian — samme Ord som Maurer — egentlig Oldtidens Marokkanere (Mauretania). Ordet stammer vist fra Punerne i Karthago. Araberne i Spanien efter 711 kaldtes Moros. De kom fra Nordafrika. Morland blev efterhaanden Betegnelse for hele Afrika, og Morianhoveder betyder følgelig Negerhoveder. Morland omtales i det gamle Testamente. Morian kendes fra Sangen om den store Bastian. Kendt er Vendingen: »Mohren har gjort sin Pligt, Mohren kan gaa« — et Ord, der karakteriserer sorte Tjeneres eller Slavers Stilling i fornemme Familiers Huse. At vor Forfatter har udarbejdet det dekorative Vaaben, det ses tydeligt af Breve fra ham af 9. og 27. September 1740. Den ældste Broder, Præsten, nævnes ikke i Adelsbrevet. Han var død. Thurahernes ældste Segl ses paa Titelsiden.

BENYTTET LITTERATUR:

Fr. Weilbach: L. de Thurah.

F. Hjort: Beretning om Slægten Thurah.

H. Ehrencron-Müller: Forfatterleksikon.

C. F. Bricka: Dansk Biografisk Lexikon.

Fra Arkiv og Museum: I, p. 5 f.

Kirkehistorisk Samling: 5. R., II, p. 57—58.

Salmonsens.

Kbh.ske danske Post-Tidender 1759, Nr. 74.

V. E. Tychsen: Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893.

En Del af Billederne er laant fra Bogen: *F. Hjort:* Beretning om Slægten de Thurah.

(S. 1. 3. 8. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 17.)

Omstændelig og Tilforladelig
 Beskrivelse
 over den liden De

A m a g e r ,

og

Den, ei langt derfra situerede endnu mindre De

S a l f h o l m ,

Hvorudi forklares alt hvad mærkværdigt om, og ved disse
 tvende smaa Lande, er at agte.

Med

Højsøiede accurate Charte over Amager

og andre

Til dens Histories Dplysning

fornødne

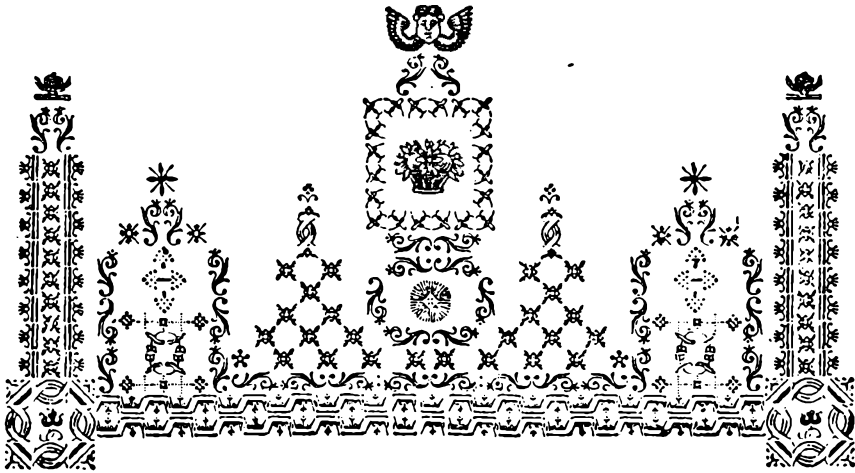
Robber = Stykker.

Kjøbenhavn, trykt hos Nicolaus Møller. 1758.

Amagerforfatteren, Arkitekt Laurits de Thurah.

Amager.

Amager, paa Tydsk Amack, Lat. Amagria, eller og, Amagers som det i gamle Documenter, blant andre, i et af Ao. Naav. 1135. kaldes, Amaca, er en liden Øe, en og en halv Miil lang, og omtrent tre Fierding Veis breed, hvor den er bredest; Størelse. Liggende Syd-Vstlig for Kiøbenhavn, hvorfra den ved et smalt, men Øeliggende. derhos dybt Giennemløb af Havet, er affskilt.

Paa denne Øe har Høilovlig Ihukommelse, Kong CHRISTIAN den Fierde, ladet anlegge den bekiendte Kiøbsted **Christianshavn**, som med Kiøbenhavns Stad ei alene under et er samlet, Christianshava. og tillige med den, med Befæstning under et indsluttet, men endog til Kiøbenhavn er fœiet med tvende anseelige Broer, den ene kaldet **Christianshavns-Broe**, som er paa det forømmeldte Sted, hvor **Christianshavns-Broe**. Christianshavs-Broe. det har et smalt og dybt Igiennemløb mellem begge Landene, og hvor der gaaer en meget sterk Strøm.

freds med at Skovene paa Landet ere udryddede, siden de upaatvilelig er bedre tient med deres frugtbare Jorder at bruge til Sæd og Haver-Arter, end med Skov; Endskiønt denne Savn og koster dem endeel Besværlighed, hvorom her neden videre bliver talet.

Paa Landet findes ellers ingen anden slags vilde Dyr, end de Ingen-Vilde nyeligen omtalte Harer, hvoraf ere baade af det hvide og graa Slags, saa og nogle Ræve foruden adskillige Arter Fugle-Vildt. Harerne ere temmelig store, og meget feede, men derhos af ubehagelig Smag; Thi som Landet er opfyldt med Kaal-Haver, saa søge Harerne derudi deres meste Føde om Vinteren, hvorudover Kiødet har saadan Smag af Kaal, at de neyple ere spiselige.

At Den har saadan Overflødighed af Harer, er, fordi de meget blive fredede, og ingen har Lov til at jage eller skyde dem; Men sliq Fornøielse er alene det Kongelige Herfskab forbeholden, som undertiden, dog i sær med Falke-Jagt sig paa Landet forlyfter; Men naar det Høi-Kongelige Herfskab i nogle Aar ei har funden Behag udi at fornøie sig med nogen Hare-Jagt paa Landet, maa undertiden de Kongelige Jagt-Betientere sdelegge endeel deraf, paa det deres Antal ei alt for hyppig skal tilvøxe, og Indbyggernes Kaal-Haver ved deres store Mængde lide formeget.

Gemeenligen bliver deraf paa Klap-Jagt fanget nogle Hund-drede levende, som blive satte i de Kongelige Vild-Baner, for der at formere sig, men det er oftest forgieves; Thi de døe, naar de komme andensteds hen, formedelt at de der savne den sædvanlige Føde af Kaal, som de paa Amager-Land ere vant op til.

Dog skal der nu ikke findes nær saa stor en Mængde af dette slags Vildt, som tilforn, hvilket meenes at skulde forarsages af Ræve, som paa nogle Aar have indfundet sig paa Landet, hvor de om

Riøbenhavn har i fremtiden havt uudsigelig Nytte og Fordeel af denne Indretning, ja Landet har endog i Særdeleshed i de tvende Riøbenhavns Beleiringer i Aarene 1536. og 1659. været Staden i Henseende til Føde-Vare til overmaade stor Nytte, hvilket, hvad den første Beleiring angaaer, kan blant andre Steder sees af Cragii Hist. CHRIST. III. pag. 138. og af det Danske Magazin Tom. VI. pag. 18. og i Henseende til den sidste kan læses hos alle, som har skrevet om denne Beleiring.

Riøben-
havns For-
deel af Ama-
ger.

Siden er det bleven Skik, at ei alene Hollænderne, men og de indfødte Amagere tvende gange om Ugen, hver Onsdag og Lørdag, komme til Staden, og forsynne den med sød Melk, Fløde, Smør, Kierne-Melk, og alle Slags Kiøkken-Urter, i saadan Overflodighed, at Amager Land med Nette og Billighed bør kaldes Riøbenhavns Spise-Kammer. Thi siden de indfødde Amagere mærkede den store Fordeel, deres Naboer Hollænderne havde ved denne Handel, da de Ugentlig trække en anseelig Sum Penge af Riøbenhavn, saa have de og snart, saavel som Hollænderne, lagt Vind paa Have-Urter, Melk, Smør, &c. saa at Landet nu giver en stor Overflodighed deraf, at det i Riøbenhavn alene, i hvor stor og Folkerig den og er, ikke alt kan afsættes og fortæres, allerhøjest siden adskillige andre Kiøkken-Haver ere nu paa den anden Side af Riøbenhavn bleve anlagte, hvilke have giort Amager Lands Indbyggere temmelig Afbræk.

Lørdag

Man finder mange Steder paa Amager Land hele Agre besaaede med Kiøkken-Urter og Raal, ligesom paa andre Steder Kornet vorer paa Marken; hvilket kan ei andet end forarsage denne store Overflodighed, for hvilken fuldkommelig at afsætte Indbyggerne af det Danske Amager nu omstunder ofte engang om Ugen sende Bogne med Kiøkken-Urter til Helsingøer, saavel som til Kjøbenhavn, Riøge, og Friderichsborg, ja og undertiden, sær ved Markets Tider, til alle andre, end og de allerlængst fraliggende Stæder i Sjælland, hvor de

Anno 1726. den 28. Martij fik Hollænderne i *Maglebye*, efter Cornelis Cornelissen Schout, Jacob Raegaar, og Willum Tønnes deres Begiæring, en Kongel. Confirmation paa en Vedtægt, giort Anno 1663. den 3. Decembr. imellem deres Bys og Indbyggerne paa *Dragøe*, og da samme Vedtægt i deres eget, af Hollandst Plattndst og Dansk sammenbandede, Sprog er skrevet, faa er det den, jeg før sagde, af *Hr. Pontoppidans Skrift* at vilde tage, og til Liebhaberens Fornøielse her indrykke, paa det Hollændernes nu værende Sprog deraf kan forneimmes:

Anno 1663. Donnertages den 3 Decembr. dat Recht gehalten van Schultes Didrich Cornelesen und de gemene Schepens namentlig Jacob Clausen und Didrich Weibrandsen. De solwen Dages heft Schultes Didrich Cornelesen alle Indvaaners op *Dragøer* vor et Rath stevnen laten, unde wegen de vorige Contract so ere Vorfahren mit unse Vorælders heben gemacht unde ingegangen, efte si dörbi wollen bliwen, hier na als si toforn heben gedan, welche Contract in det vorgangne Krigs Wæsen unde Fürs-Noch is to nichte geworden. To welcher Citation vorschrevne *Dragøers* Lüde alle samtlich vor it Rath sind gemöttet, und hebben dar to geantwortet, dat se bi ere vorige Contract wolten bliwen herna als se toforne gedan hetten, welcher Indholdt also lüttet: (1) Vor het erste, wat se den Præster schöllén gewen vor sin Denst, dat he se underricht in de Kirche. (2) Dat se nemand van unse Gemeende ut er Kirchestule sollen drengen. (3) Dat se vor ein olde dode schöllén gewen, der hier in et Kirchhoff begraben wird 8 Schill. und vor ein Kind 4 Schill. (4) Dat se nemand van unse Gemeende schöllén uddrengen, even dar ein Schip an de Grond komt unde nemand van unfere schöllén de *Dragøer* Lüde ud drengen. (5) Dat se belowet hebben, vor jeder paar Perde dat se hier op de Weide hebben, to gebben 2 Rixdal. (6) Und ein Kühe ein *Schlehdaler*. (7) Vor ein

ein Færken 4 Schill. unde er Færkens to ringen, nach de Königs Mandat, als behörigift. (8) Dat alle de jenige so up Dragøe wohnhaft sind, unde Perde unde Wagens hebben, schölen to Brig Geld gewen jærlig jederman 4 Schill. und de dar Perde und Wagens hebben schölen gewen gelich mit uns hier in Dörp. (9) Dat se de Bosmand schölen lehren wen der Udschrift falt, gelich alse ere Vorfahren gedan hebben. (10) Wen der Königs Schatt upkomt in de Stede vor de Königs Schatt, dat se vor 4 Höffe schollen gewen, gelich als ere Vorfahren alle Tidt hebben gedan. (11) Dat se den Schout schölen anspreken um Vorlof wann er dat se kley efte sade van unse Wide nödig hebben. Dat dit in der Wahrheit ende unwiderröplik van uns ende unse Nachkömlinge schal gehalten werden wo bowen vermeldt, hebben wi nachgeschribenen Mons Nielsen, Christen Nielsen, Thomas Mathiesen, Piter Hendrichsen, Palm Hendrichsen, Peter Asmussen, Joen Svendsen und Söeren Paulsen up de gemene Dragøer Manne wegen, dat met unse egen Hande efte Boemerke bekræftiget unde undergeskreven up Amak im Holländer dorpe geschrewen Jar und Dag wo bowen vermeldt.

TAB. II.

Her vil jeg paa dette Sted paa TAB. II. forestille Liebhaberne en Prospect af Amager Land, saaledes som det fra Søen af falder de Forbiseilende i Dine, hvorpaa ei alene kiendes de to Kirke-Sogne **Maglebye** og **Taarbye**, men endog endeel af **Dragøe**, hvis Beliggende er særdeles angenem og behagelig.

Fisfærie ved
Amager.

Tilforn haver der været god Fisfærie ved **Amager**, særdeles med **Nale-** og **Silde-Fangst**; **Nale-Fangsten** haver været forpagtet bort til Hollænderne; Men nu omstunder er **Fiske-Fangsten** der ikke saa stor, undtagen at der ved **Dragøe** faages endnu endeel **Nal** og **Sild**.

Kong

tilstædes at sætte i Forsproget for Hollænder-Buens Fiskere. Cronborg den 9. Sept. 1580.

Dette Hval-Fiskerie har i forige Tider lagt Grunden til Hollændernes Rige, efter som Aarlig fra Holland kom nogle Skibe til Dragøe for at afhente Hvalen, og Hollænderne derfor igien bekomme gode Species Daler.

Nu er dette Hval-Fiskerie, som før sagt er, ganske ødelagt, og bruges ikke mere; Dog maa Hollænderne Aarlig deraf svare for 40. Tønder Hartkorn, hver Tønde 4. Rdlr. 3. Mrk.

Hunsmandene af de Danske Byer gaar meesten alle om Sommeren i Stranden, og fange Ræger, hvilke de dagligen i stor Mængde føre ind til Kiøbenhavn, og der med stor Fordeel affætte; og dette er nu omstunder deres beste Fiskerie. Ræger.

Mange skønne Fordeele, som Indbyggerne paa Landet besidde, frøiede til deres naturlige Tilboielighed til Slittighed og Arbeidsomhed (hvilken og der frem for andensteds, særdeles af Gruentimmeret, som omgaaes med Riøkken-Urterne, udfordres) bringe mange af dem Rige og Velstand til veie, og omendkiønt der nu vel findes faa faa riige som tilforn, da der have været mange som have eiet, 10. 12. 16. til 20000. Rdlr. og derover, saa findes dog endnu velhavende Mænd. Amagerens, i sær Hollændernes Velstand.

Og, som det gamle Ordsprog lyder, at Rige giver Mod, saa kan dette og bequæmeligen paa disse Indvaanere appliceres; thi de vil ei kaldes Bønder, som de dog virkelig ere, men paa staae, at kaldes Kongens Amagere, for at distingeres fra gemeene Bønder, siden de, i nogle af de dem Allernaadigst forundte Kongelige Privilegier kaldes Børes Amagere.

Friheder.

Til deres Formue hielppe ei heller lidet de anseelige og skionne Friheder, hvormed de frem for andre Rigets Bønder ere benaadede; Blant andet denne, at de, som andre Bønder, ikke ere deres Fødsels Steder tilbundne, saa at den Ene kan til den anden afftaae, sælge, og efter hverandre arve deres Gaarder, uden noget Stædsmaals Udgi- velse. Herudover ere deres Byer og Gaarder alle af Anseelse, og meget vel bebyggede og holdte vedlige.

Ikke for-
bundne til
deres Fød-
sel-Sted.

Amts-
Segl.

Deres Amts-Segl, som i Stevnemaal, Donnne, og deslige Tilfælde bruges, er Billedet af en Amager i fuld Corpore, med et Beggere i Haanden, og en Kurb med Urter paa Armen, saaledes som næststaaende Figur udrisfer.

Hr. Pontoppidan siger, at samme Segl foregives at være dem blevet beskiftet ved den Leilighed, at Salig Ober-Kammerer Junker von Knuth, som den Tids Amtmand, gav en Ordre, hvilken Schultheis tog i Tvivl, og derfor ei efterlevede, saasom han et kiendte Amtmandens Haand og Segl, hvorover de fik et bestandigt Amts-Segl, som de maatte kiendes ved.

Hof-

Hollænderne ere særdeles gode Huusholdere, og er deres tar- Gode Huusholdere.
 velige Deconomie den sikkerste Grund til deres Velstand; De kaage holdere.
 alene om Søndagen den Mad, hvormed de behjælp sig hele Ugen
 igiennem, som er Flek og Kiød, der kaages i en stor Bøste-Kiedel,
 i hvilken de tillige hænge en Pose med Bryn, som, naar de ere
 kaagte, kaldes Pose-Grød; Derhos endnu en Krukke med Erter,
 hvilke, naar de ere kaagte, kaldes Krukke-Erter; Et Net med grøn
 Raal, et andet med hvid Raal; Bemelte Krukke-Erter, naar de ret
 efter Amagernes Smag skal tillaves som en Delicatsse, da mænger
 de reven Heber-Rage og Rosiner der imellem; Og er det en vis Regel
 og Sædvane, at de endelig skal nyde den Net hver anden Paaske-Dag;
 Flekset og Kiødet spise de kolt de øvrige Dage Ugen igiennem, men
 Pose-Grøden og Krukke-Erterne blive daglig opvarmede.

De ere ikke mindre tarvelige ved deres Bryllups-Fester; Et Brylluper.
 sædvanligt Bryllup holdes ikkun en Dag; Men vil nogen holde et
 stort Bryllup, som varer i fire Dage, da maae først Schoutens Til-
 ladelse dertil udvirkes, og maae da den, der gjør Ansøgningen, be-
 tale 10. Rdlr. til Byens Cassa; Ved et sædvanligt Bryllup bestaae
 Tractamenterne først af et got Fad med Flekkesinker, Drebryst og
 Pølse, og derefter frembæres en Høns-Kiød-Suppe; Til et stort
 fire Dags Bryllup, bæres først got Saltmads-Fad, dernæst Høns-
 Kiød-Suppe, og til tredie Nat stegte Høns, bestroede med Sukker,
 og om Aftenen gives Risen-Grød.

Saa vel til et lidet, som til et stort Bryllup, indbyde de un- Kofte.
 ge Brudfolk, de nærmeste af deres Slægtinge paa begge Sider, at
 være Kofte, saal at mange Gange til et Bryllup kan være atten til
 tyve Kofte; Men det gaaer ikke her efter det gamle Ordsprog, som
 siger, at mange Kofte forderve Maden; thi enhver af disse Kofte,
 maa selv forskaffe et got Saltmads-Fad med sit Tilbehør, og forære
 de unge Brudfolk, som sættes frem ved Bryllupet og fortæres.

Enhver, som bliver indbudet til Bryllup, maa Aftenen for Bryllupet, sende et par Høns til Bryllups-Huset, og saa mange par Høns, som saaledes blive samlede, give tilkiende, hvor mange par Folk af de indbudne kan ventes til Bryllupet; Thi de, som ei sende Høns, indfinde sig et heller.

Ved de store Brylluper maa alle Giesterne, saavel gifte soungede Karle og Piger, give Bruden Brude-Gave anden Bryllups-Dagen, hvilken bestaaer i Eroner, da enhver, naar Bruden sidder ved Bordet, efter en vis Musique paa Violin, træder frem, og lægger sin Gave i Brudens Skød, hvorved hun den meeste Tid samler sig til 3. til 400. Eroner til Hielp at sætte sig i Stand med.

Ei hengivne
til Drukken-
skab, og des-
lige Lyder.

De ere aldeles ikke hengivne til Drukken-
skab, Slagsmaal, eller deslige, hvilke Laster
sielden høres imellem dem; Derimod
ere de i deres Drd, Udfærd og Lader,
ærbare, og yttre en slags
Gravitet.

Landgilde.

Til Kongen svare Hollænderne alene deres aarlige viffe Landgilde, men de danske Amagere betale deres Afgifter til Nytters-Cassen; Hvor høit denne Intrade for den Kongl. Cassa egentlig aarlig kan beløbe, veed jeg ikke, men jeg vil her indrykke et curieus Document, som mig af Hr. Justits-Raad og Geheim-Archivario **Langebæk** er meddeelt, og som bestaaer i et gammelt Regnskab, eller saa kaldet Register paa Amager Land, under Kong CHRISTIAN den Andens Regiering Ao. 1518. forfattet, som det synes, af Slots-Fogden paa Kiøbenhavns Slot, hvorunder Amager da laae, hvoraf blant andet sees, hvad Kongens Indtægt af Amager den Tid har været, og hvad hver Bye til aarlig Landgilde har givet udi Byg, Havre, Høns, Gies, Køer, Sviin, Faar, Lam og Penge, hele Afgiften regnet i rede Penge, saaledes:

Sund-

Tab. III.

Mandsfolkene, eller, rettere at sige, de gifte Mand, naar de ere i deres Stads eller Hellig-Dags Klæder, bære paa Hovedet en stor rund blaa stoffet Hue, næsten en Alen i Diameter, som er giort af det fineste Cameel-Haar, og bliver fabriqveret i Holland; Men som de nu omstunder ikke kan faaes derfra, saa spare de meget paa dem, og de ansees som en Skat ellerklenodie, der glemmes og arves af Søn efter Fader. De bære tre Trøier den yderste af det fineste sorte Klæde, med Cameel-Haars Knapper og Knap-Huller af samme Farve, den anden inden fore er af fiint rød Klæde, med sorte Knapper og Knap-Huller. Den tredie næst Kroppen bærer enhver efter Behag, af hvad Farve de vil.

De har tre par Buxer paa, de yderste af samme Art Klæde og Farve, som den yderste Trøie.

Strømperne ere syede af fiint blaat Klæde, og Skoene af sort Carduan kandede med rød Saffian, og derunder røde Hæle, de blive bundne med Remme, hvorudi ere Dopper af Messing.

De unge Karle bruge lige selv samme Dragt, undtagen at de bære Hatte paa Hovedet, thi ingen uden gifte Mand maa bruge de foromnældte store Huer.

Konerne bære paa Hovedet en fin Lærrets Hatte med megen hvid Stivelse udi, og med megen Udsyning paa; Bag paa er Huen eller Hætten ganske rund og flad, som en Vand-Rage, rynket sammen som en Krave fra Circulens peripherie til Centrum, hvorudi er syet en Plet af sort Silke; For at tilveie bringe denne stive flade Rundning bag paa Hætten er den indvendig stivet med stærk Carduus-Papir eller Svane-Bag; De bære Trøier af fineste sorte Klæde med sorte Floiels Opflag besat med sorte Silke Fryndser; Paa Trøierne er oven omkring fastsyet en stiv Krave af sort Floiel med sorte Silke-Frynd-

Frændser paa, hvilket siden gaaer langs for ned af Livet til Forklædet. For paa Brystet have de to store massive Sølv-Hager stærkt forgyldte, hvorved deres Navn er hæftet, som hænge løse og dingler.

De bære trende Skiorter, det næst inderste er af fin rød Skarlagen, den øverste Deel af samme Skiort bestaaer af Lannne-Skind, den glatte Side udvendig, som paa det røde Klæde er meget net stoffet med hvide Strimler, og nedend derunder kændtet med sort Plyds paa tre Fingers Brede; Det yderste Skiort er af fin sort Klæde, ligeledes kændtet med sort Plyds, foret med rødt Klæde, og paa begge Sider saa heit ophæftet, at det omtalte røde Skiort, tillige kan sees.

Deres Forklæder ere af det fineste Høirede Chalon, med store Sølv forgyldte Mallier, som i Siden ere syede til Forklædet; Paa samme Forklæde er syet omtrent til midt ned ad, en smal Strimmel sort Floiel med to sorte Silke Duffer, en i hver Side ved Linningen; Forklædet er for nedend kændtet med sorte Silke Strue-Snorer og bindes om Livet med brede sorte blommene Baand.

De bære sorte strikkede Strømper og Skoe af sort Carduan.

Pigerne bære ligedan Dragt som Konerne, undtagen at de have deres bare Haar flattet, og Flætningen omsvøbt med brede røde Silke-Baand, og deraf to Rader trint omkring Hovedet; som alt tydelig kan sees af hofsviede TAB. III. hvor Dragten er forestillet, og lettelig af enhver kan fattes og skønnes, naar forestaaende Forklaring dertil søies.

De Danske Amageres Dragt er fra hiin adskillig; Thi Mandene bære Hatte paa Hovedet, og have deres Haar kort afftudset og affkaaret. Danke Amageres Dragt.

De bære som Hollænderne tre Trøier, den yderste er af mørke blaa Farve, med ligedanne Knapper og Knaphuller, den anden er af fin rød Klæde, kantet med sorte Strue-Snorer og Knaphuller sorte; Den tredie og inderste Trøie er af hvad slags Farve, enhver selv vil og lyst.

De bære fire par Burer, det yderste Par af samme Farve som den yderste Trøie, nemlig mørke blaa, og gierne af et Stykke Klæde, ligesom Trøien er gjort af; De to næst paafølgende Par, er gemeenligen af deres egen hjemgiorte hvide Radmel; Men det inderste og fjerde Par er af Lærret; De bære en tyk Hofte-Pude trint omkring Livet, hvorover alle disse Laug af Burer blive spendte; Deres Strømper ere ligeledes som de yderste Trøier og Burer af fin mørke blaa Klæde, og deres Skoe af sort Carduan med røde Hæle, som med hvide Priffler ere zirede.

De unge Karles Dragt er ligesom Mændenes, undtagen en eneste Forskiel ved deres Skoe; Thi alle Skoe, have paa hver Side et aabet Hul, hvilket Mændene belægge med hvide Klædes Lapper, som de unge Karle ei maa bruge.

Konerne bære en sort Fløiels-Hue paa Hovedet, som bag til er ganske flad, og staaer høit i Veivet, derunder havelde en fin Lærreds Strimmel, som med Stivelse og Indigo er gjort ganske blaa; Om Halsen bære de en Lærrets Klud, som ligeledes er gjort blaa.

Deres yderste Trøie er af sort Klæde, med sorte Fløiels Opflag for Hænderne, deres Forklæder ere af fiint Lærret, som ligeledes med blaa Stivelse og Indigo er gjort blaa, og kan saadan et Forklæde, naar det skal toes, med de dertil hørende Species, beløbe 16. til 24. fl. i Omkostning.

De bruge fem til sex Skjorter, som hænge Trappe- eller Laugeviis, det Ene neden for det andet, paa det at de alle paa engang kan observeres: Det inderste skal, efter Beretning, være af Pelts-Verk, formodentlig af Lamme-Skind, som for neden trint omkring er besyet med en Allen rød Klæde; Det yderste er fin sort Klæde, og de øvrige mellemværende, ere af blaat Badmel og kantede med lyse blaa Baand; Der findes og vel de Koner, som til Brylluper og andre deslige Høitider bære Elleve til Tolv Skjorter, som, ligesom før sagt er, hænge et over et andet Trappeviis.

Deres Stads-Strømper ere blaa, og deres Skoe af sort Carduan med røde Hæle.

De bruge og undertiden til deres øverste blaa Trøie, et Skjort af samme Løi og Farve, men i saa Fald, bruge de i Steden for det før ommeldte blaa Forklæde, et andet af sort Ulden Damask.

Pigernes Dragt er ligesom Konernes, undtagen at de flette deres Haar, som fæstes omkring deres Hoved, med store Messing Knappe-Maale, der sættes ganske tet tilsammen; De bære og et med Stivelse og Indigo blaa giort Forklæde om Halsen, som er besyet, og har i Hjørnerne smaa Danstør hængende, de have et sort Klædes Liv-Stykke, med Sølv-Mallier besat, og en mørkeblaa Klædes Trøie, som er flosset, og bære Snorliv under Trøien; Ufbildningen paa Denne de Danstør Amageres Dragt, sees paa hosføiede TAB. IV.

TAB. IV.

Indbyggerne tillade ikke lettelig nogen af deres Mand- eller Sistertante Qvindes- Personer, at gifte sig andensteds end paa Landet imellem sig selv, ei heller tillades nogen af deres Børn, være sig Mand- eller Qvindes- Personer, at tiene hos nogen uden paa Den selv, ikke en gang i Kiøbenhavn, om det endog var hos den foruømmeste og største Mand i Riget.

For.

Hollænder-
nes særdeles
Privilegier.

Foruden de almindelige Kongelige Privilegia, som strække sig til de samtlige Amager Lands Indbyggere, ere Hollænderne benaandede med nogle særdeles Kongelige Privilegier, efter hvilke Dragoerne ogsaa nyde Frihed, da de, ligesom tilforne er mældet, ere forbundne sammen til et Sogn og et Virk.

De have i Hollænder-Byen en Skont eller **Schultheiß**, som er hele Menighedens Øvrighed, hvilken dertil udvælges af de samtlige Hollændere, da han og selv er en Hollænder, og stadfæstes af Amtmanden, men paa Dragøe er en Foged, som bestikkes af Schouten, efter tilforne anførte Kong CHRISTIAN den Femtes Befalning af Dato 17. Julii 1694.

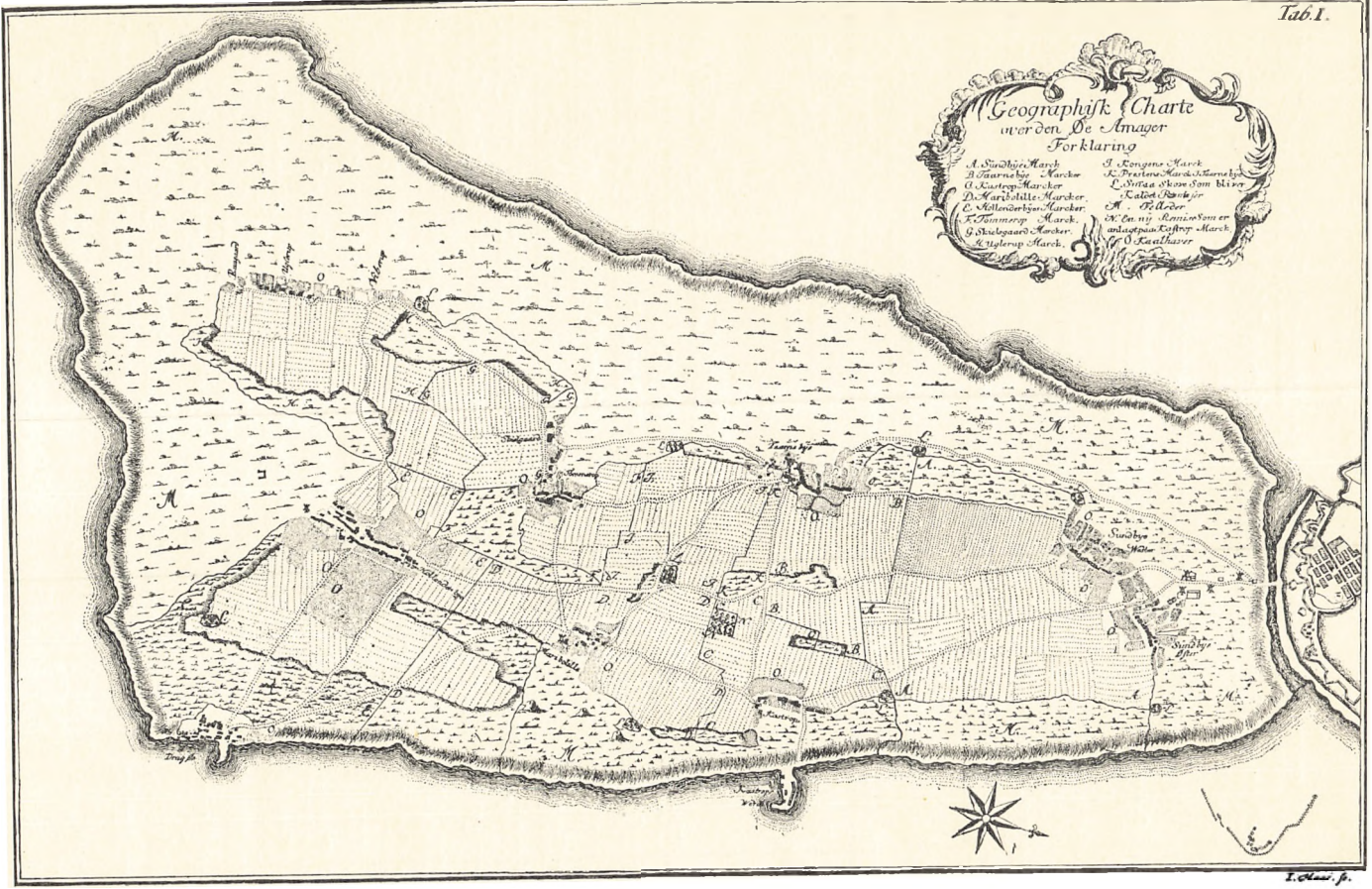
Schouten udvælger Årlig syv **Scheepens**, som ikke blive længere ved dette Embede end et År, da igien andre syv udnævnes; dog blive de afgaaende endnu staaende i to År, og kaldes de gamle Scheepens, saa at, naar noget vigtigt til Menighedens Beste og Færv skal forrettes, eller Bedtægter gøres, sammenkalder Schouten 21. Mænd, nemlig de, i det År værende syv Scheepens, og fiorten af dem, som i de næstforige to Åringer have været Scheepens, hvilket de kalde det store Raad, og af dem beslattes alle Ting; Naar Schouten med sine syv Scheepens sætte Ketten, staae de alle op med blottede Hoveder, hvor da Schouten skriver trende † † † paa Bordet, og siger høit: Jeg aabner Ketten i Guds Navn, i Kongens Navn og i Menighedens Navn, hvad der udtales staaer fast; Derpaa sætte de sig og bedække deres Hoveder; Naar Ketten endes, reiser Schouten og Scheepens sig igien med blottede Hoveder, og Schouten, udslættende de trende † † †, siger, jeg slutter Ketten i Guds Navn, i Kongens Navn, og Menighedens Navn.

Ketten holdes fire gange om Året, og ikke tiere, uden noget særdeles skulde forefalde; Thi da holdes den, saa tidt Fornødenheden det udkræver.

Schou-

Geographisk Charte
 over den De Amager
 Forklaring

<p>A. Svandige March B. Svanerby March C. Svanerby Marcher D. Nordstille Marcher E. Nollendrup Marcher F. Tammers March G. Skolegaard Marcher H. Svanerby March</p>	<p>I. Kongens March K. Presten March, Skoleby L. Nette og Rose den Niere M. Cabot Banker N. B. Ader O. De nye Rommelhus og indtaggen, Kystby March P. O. Kasthavet</p>
--	---

I. K. Aar. p.

I Kirken hænger et Skib, og trende Lys-Kroner, af hvilke alene den mellemste, som den største, haver følgende Inscription:

Gud til Ære, og Taarnebye Kirke til Ærat, er denne Lys-Krone foræret af M. A. og M. E. M. Ao. MDCCXXXI.

Dette har formodentlig været Stedets den Gang værende Sogne-Præst, siden Biskop over Riber Stift **Matthias Ancher**=sen, og hans Frue, hvis Familie-Navn var **Necken**.

Taarnbye=Kirke har havt den Ære, at tvende Konger derudi haver været tilstode, ved Gudstienestes Forretning i een og den samme Stoel, som er den øverste Mandstøel oppe ved Choret, skjønt paa diverse Tider og ved ganske ulige Anledninger.

Den første var den Svenske Konge Carl Gustav, hvilken, da de Svenske Aar 1658. havde gjort Landgang paa Amager, indfandt sig ufornodentlig den 8de Octobr. til den offentlige Gudstieneste i Taarnbye Kirke, geleidet af hundrede Svenske Ryttere, af hvilke den største Deel fulgte Kongen, som gik lige op til den øverste Stoel ved Choret, hvor han satte sig imellem Printsen af Sultzbach og Græve Magnus de la Gardie. Der fortælles, at Degnen og hele Menigheden bleve herover saa forbausede, at de alle forlode Sengen, ved den Svenske Konges Ankomst i Kirken; Men Præsten, som da var Hr. **Hans Jager**, alene fuldførte alle anordnede Psalmer, hvorpaa Kongen af Sverrige, smilendes, skal have sagt til Printsen af Sultzbach, at Præsten var den beste Soldat paa hele Amager, efterdi han var den eneste Mand, som havde Mod i Brynstet, og lod sig ikke lyske i sine Forretninger; Hr. **Hans Jager** gik derpaa op paa Prædike-Stolen og prædikede for Kongen, som syntest devot; Dog havde Præsten derfor ikke bedre Lykke, end at hans Præstegaard Dagen derefter, som var den 9de Octobr., blev med det ganske Land sat i Lue af de Svenske

Svenske og afbrændt; Dog blev Kirken, som ligger tæt hos Præstegaarden, efter Kongens Ordre sparet; Herudover maatte da Præsten med Taarnbye Sogns overblevne Minue, som ei i Tide havde salveret sig med Flugten til den beleirede Stad Kiøbenhavn, strax forlade det afbrændte Land, og forsøie sig til en liden Holm, som ligger i Havet, Vesten for Amager, midt imellem denne Øe og Sieland, og kaldes den **Store Klappe**, hvor han opholdte sig med den liden ^{Store Klapp-} Hob af sine Tilhørere, og imidlertid holdte hver Morgen og Aften ^{pc.} Bøn med dem, og prædikede i en opreist Tørve-Hytte, hvor udi midten stod en stor Steen, hvilken siden blev kaldet Hr. **Sanses** Prædike-Stoel. Dette kummerfulde Liv udholdte da Præsten med sin Menighed paa denne Holm i 8te Dage, ei vidende, at Landet Dagen efter Ildbranden, nemlig den 11te Octobr. var ved et Udfald fra Kiøbenhavn blevet befriet fra Fienden, som blev slaget ved Hollænderbyen, førend denne glædelige Tidende omsider blev af nogle Amagere fra Kiøbenhavn forkyndet deres Landsmænd paa Klappen, hvorfra de da begave sig hjem paa Landet.

Men den anden Konge, som, til større og almindelig Glæde for alle Landets Indbyggere, haver bæret Taarnbye Kirke, med sin allerhøieste Nærværelse, er vores nu regierende Allernaadigste Konge FRIDERICH den Femte, som i Aaret 1748. den 10de Augusti be-naadede Amager Lands Indbyggere med Sin Høi-Kongelige Nærværelse, ved et Amager-Bryllup i Sandbye Vester, da det og behagede Hans Majestæt at bievaaene Brudevielsens Forretning i Taarnbye Kirke, og at indtræde i den overste Mands-Stoel ved Choret, i hvilken den Svenske Konge Carl Gustav 90. Aar tilforn havde anført Gudstienesten, men hans Nærværelse da havde været til Forstrækkelse for alle tilstædeværende. Til glædelig og allerunderdanigste Erindring af denne Hans Majestæts Kong FRIDERICH den Femtes allerhøieste Nærværelse i Taarnbye-Kirke, haver den nyeligen afdøde Sogne-Præst, Professor **Wandal**, ladet paa Bæggen over den

øverste Stoel ophænge en blaae malet Table, hvorpaa med fotghldte Bogstaver findes følgende Inscription:

I denne Stoel her var vor Twilling-Kiiges Glæde,
 Den Soel som glimrede, allene ved at træde
 Herind og ziire med Sin Mayestetes Glands,
 Til ævig Minde for enhver, som bruger Sands.
 Syng Taarnbye-Kirke! syng og dette Sogn og Landet
 Med Taarnbye-Præst, den Stund om denne Øe er Vandet
 Tak Semte FRIDERICH som to Gang Semte Dag
 Augusti her vi saae, fornøyet uden Mag.

Hans Wandall,
 Prof. Theol. og Stædets Sogne-Præst.

Herforuden findes i Taarnbye-Kirke, følgende Grav-Skrifter paa nogle Liig-Stene.

I Choret:

I.

Herunder hviler
 Sæderlig og Søylærde Mand
Salig Laurig Hansen Grønbech,
 fordum Sogne-Præst her til Meenigheden
 fød udi Aarhus udi Jylland Aar 1631.
 Døde her paa Stæden Aar 1691.
 Med sin Elskelige Zustrue
Elisabeth Henrichs Datter Mandsfeldt,
 fød udi Hollænder Præstegaard her paa Landet
 Aar 1636. Døde den 25. April Aar 1715.
 Gud forleene Dennem med alle Ketsindige Christne
 En glædelig Samling udi de
 Ketsfærdiges Opstandelse.

A. skone

*Prospect af S'ALHOLMEN,
Tagen fra den Vestre Side.
Anno 1756.*

B. Malmöe

følge nogen Slags Drik der i Byen under to Kirkdalers Straf første Gang, og siden dobbelt. (10.) Hver Mand skal og efterleve det som Schulteis og Skepens beslutte; Men har nogen noget derimod, da kan han klage for Amtmanden.

Anno 1731. den 8. Dec. erholdtes Høisalig Kong CHRISTIAN den Siettes allernaadigste Confirmation og Gientagelse af Hans Majestets Herr Faders Brev, de dato 16. Maji 1704.

Hvilke samtlige Privilegier og Benaadinger ere Landets Indbyggere af Borens nu regierende allernaadigste og allermildeste Herre og Konge, Kong FRIDERICH den Femte ligeledes stadfæstede.

Saa at Landet for nærværende Tid er i blomstrende og ønskelig Tilstand, hvilket jeg til dets egne Indbyggers Beste og Fordeel, samt Kiøbenhavns Bequemmelighed og Nytte, vil ønske maae bevare indtil Verdens Ende!

A. Dragøe. B. Høllanderbye.
C. Marbolile D. Marbolile-Høy.

Prospect af AMAGER
Tagen fra den Østre Side,
Anno 1756.

E. Taarnbye. F. Kastrup.
G. Kastrup-Verk. H. Friderichsberg.

Uddrag af Anmeldelser.

Professor i nordiske Sprog ved Universitetet, Dr. phil. *Johs. Brøndum-Nielsen*, »Akademikeren«, 10/2 36:

Pastor *Mogens Strunge* i Taarnby paa Amager, kendt som en kyndig og interesseret Lokalhistoriker, har hos Levin & Munksgaard udgivet et Par smukt udstyrede Smaapublikationer, der tjener til at opfriske Farverne i det Billede, hvorimod den særprægede Ø tegner sig paa det danske Kort, og er egnede til i videre Kredse at vække Interesse for det gammeldags og fremmedartede Amagerland.

.... Københavnske Lærere — meddeler Forfatteren — har allerede benyttet de tidligere udgivne Hefter som Materiale i Skolestuen. Fortræffeligt! I et lille Udsnit træder en gammel Tid her frem med uforvanskede Træk. Faksimile-Tryk bør ikke blot være for Bibliofilernes Boghylder. Melder Skolen sig som Aftager, maa der kunne blive Mulighed for at hente andre rare Ting frem fra Bibliotekernes Lagre. Og Pastor Strunge vil sikkert vide at gribe den velfortjente Chance.

Pastor *A. Menzinger*, S. J. i Nordisk Ugeblad for katolske Kristne. 12/1 36:

Taarnbysognepresten, Pastor *Mogens Strunge*, har udsendt et lille Skrift, der vil læses med Begær af alle, der interesserer sig for svundne Tider og gamle Skikke.

.... Jernskiægs Rim ledsages af Pastor Strunges ligesaa fornøjelige som tilforladelige Oplysninger om det særprægede Amager-Folk og Land. Sognepresten er Amagers, navnlig Taarnby Sogns, Lokalhistoriker, der kender Øen til Bunds og elsker den med Begejstring. Af særlig Interesse for os Katholiker, ikke blot de Amagerkanske, er det, Pastor Strunge skriver om Taarnby Kirke (nærmere herom i *Mogens Strunge: »Danske Kirker og Præstegaarde«*), en af Danmarks allerældste, skønneste og mindrigeste, der 1936 kan fejre sit 750 Aars Jubilæum, bygget som den er af Absalon. Den har altsaa været katolsk i 350 Aar. Taarnby, Øens ældste og største Sogn, blev i Tidens Løb — vistnok et enestaaende Tilfælde — til elleve Sogne. »Den romersk-katolske Sct. Annæ, Bethelkirken og Salemskirken bringer Tallet paa Kirker i det gamle Taarnby Sogn op paa 14«!

Magister *Kjeld Elfelt*, Berlingske Aftenavis, 14/2 36:

Mogens Strunge, der med Flid fordyber sig i Amagerlands historiske Fortid, har til Gavn for Taarnbys og Amagers Berømmelse udgivet en faksimileret Gen-givelse af et gammelt, topografisk Digt.

.... *Jernskiægs Amagerrim* er altsaa ikke blot en nøgtern Vintappersvends Lovsang til Hollændernes flade Blomster-Ø; det er tillige, med *Mogens Strunge* som Vejleder, et underholdende Kursus i Amagers Kirke- og Kulturhistorie, der ogsaa bør læses i det »Udland«, der hedder København.

Redaktør *Haagen Falkenfleth*, Dagens Nyheder, 3/1 36:

.... Han har gransket dem med stor Omhu og Kærlighed og tilføjet de haardt tiltrængte Forklaringer, saaledes at de nu ikke blot er et værdifuldt Kildeskrift for de Lærde, som de hidtil har været det, men ogsaa er blevet forstaaelige for Lægfolk.

Meden Pastor *Strunge* har syslet med de kuriøse Rim, har han gjort Sammenligninger mellem *Jernskiægs Amagere* fra hine fjerne Tider og deres Efterkommere, Nutidens Amagerbønder og Gartnere, som han kender saa godt fra sin daglige Virksomhed. Disse Sammenligninger er blevet til en Række smaa Afhandlinger om Amagerens særlige Karaktertræk og om deres Sæder og Skikke, som er nedarvede fra de indvandrede hollandske Forfædre og paa mange Punkter bevaret med Pietet.

.... vel egnet som Fører for dem, der vil gaa paa Opdagelsesrejse Syd for Knippelsbro.